

Landsbygdens Framgångsfaktorer

– en förstudie

Foto: Bo Lönnqvist

Författare: Lars Johansson, september 2012

**Hela Sverige
ska leva!**
Region Syd

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Sammanfattning

Landsbygdsutveckling har många gånger bedrivits utan tydliga kopplingar till vetenskap och gedigna kunskapsunderlag. Denna förstudie är ett försök att inleda arbetet med att rätta till dessa brister. Grundfrågan som tas som utgångspunkt för studien är vad det är som får människor att flytta till landsbygd. Vilka framgångsfaktorerna är besvaras dels genom en genomgång av tidigare forskning, dels genom en egen undersökning bland inflyttade landsbygdsbor. Utöver detta diskuteras även frågan om hur landsbygd bör definieras.

Landsbygd och dess framgångsfaktorer är komplexa begrepp, som vi inte tjänar på att förenkla eller generalisera. Det är till och med så att vi inte borde tala endast om *en* landsbygd, utan istället vara tydliga med de mycket olika förutsättningar som olika landsbygdsområden har. De definitioner som redan idag används i Sverige kontrasterar landsbygd tydligt mot staden. För landsbygdens bästa borde den istället beskrivas utifrån varje områdes unika sidor. Idag finns en ofta negativ bild av landsbygden som bakåtsträvande och inskränkt. Ett nytt sätt att tala om landet kan hjälpa till att förändra den bilden.

Landsbygdens framgångsfaktorer när det gäller inflyttning är inte entydiga. Klart är att natur och stillhet är det som oftast nämns som avgörande för en flyttning till landet, men mycket tyder på att andra aspekter i praktiken spelar större roll. Framför allt är det sociala kontakter och möjlighet till arbete och försörjning som lyfts fram i vår studie. Det finns ett behov av att fortsätta arbetet med att finna framgångsfaktorer, och inte minst att få bättre kunskap om vilka som spelar störst roll. Resultaten hittills kan dock direkt påverka arbetet med att utveckla landsbygd och locka inflyttare. Behovet av sociala kontakter kan kopplas samman med den negativa bild som landsbygden fortfarande ofta dras med. Om inte landsbygden upplevs som inbjudande kommer det heller inte upplevas som möjligt att bygga nya sociala kontaktnät där, och därför blir det betydligt svårare att locka inflyttare. Behovet av arbete innebär i sin tur att det borde läggas ett större fokus på att locka inflyttare från den egna regionen, som redan har arbete i relativ närhet, än vad som görs idag. Att satsa på täta kontakter mellan egenföretagare och på lokal ekonomi kan stärka en bygd i såväl sociala som försörjningsmässiga aspekter.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1 Inledning	3
2 Vad är landsbygd?.....	4
2.1 Olika definitioner på landsbygd	4
2.2 Hur bör Hela Sverige ska leva definiera landsbygd?	6
2.3 Behov av nytt språkbruk?.....	7
3 Tidigare studier	8
3.1 Varför bor inte fler på landet?	8
3.2 Hur väljer människor bostadsort?	10
3.3 Framgångsfaktorer för orter	12
4 Vad säger landsbygdsborna själva?	14
5 Diskussion och slutsatser	17
5.1 Attraktivt för vem?	17
5.2 Landsbygdens styrkor: natur och tradition	18
5.3 Sociala nätverk	19
5.4 Arbete och försörjning	21
5.5 Staden och pendling	21
6 Rekommendationer	23
6.1 Fortsatt projekt	23
6.2 Agera i regionen	24
6.3 Attrahera rätt människor.....	24
6.4 Lokal ekonomi.....	24
6.5 Knyta band över ”gränser”	25
Källor.....	27

1 Inledning

Denna rapport är resultatet av en förstudie genomförd för Hela Sverige ska leva, region syd. Syftet med arbetet har varit att identifiera de faktorer som gör att människor väljer att bo på landet, men arbetet har även haft som mål att tydligt definiera vad vi menar med landsbygd respektive tätort. På ett mer grundläggande plan är syftet med förstudien att ta fram ett gediget kunskapsunderlag, dels utifrån vad utflyttare själva tycker, och dels utifrån relevant forskning på området. Såväl en sammanställning av kunskapsläget idag som undersökningar av vad landsbygdsborna själva säger har tidigare till stor del saknats. Målet är även att denna förberedande studie skall utgöra en grund för att senare gå vidare med mer konkreta åtgärder för att bredda arbetet med landsbygdsutveckling.

Utgångspunkten för förstudien har varit en känsla av att det finns många klara föreställningar om vad landsbygd är, och vilka faktorer som gör den framgångsrik, men att det ofta inte finns kunskapsmässig grund för dessa föreställningar. Vi vill i denna rapport åtminstone inleda ett arbete med att komplicera bilden av landsbygden, för vi är övertygade om att inget finns att tjäna på förenklade beskrivningar, även om enkla budskap är lätta att sprida.

Arbetet har genomförts dels genom studier av tidigare framtagna rapporter och relevant forskning, dels genom sju intervjuer av hushåll utflyttade från staden till landet, för att få ett underifrånperspektiv på frågan om varför människor väljer att bosätta sig på landsbygd. Frågan om hur vi definierar landsbygd har haft en underordnad betydelse i denna förstudie, men är samtidigt mer allmängiltig än den andra frågan som har undersökts. Rapporten inleds därför med definitionen av landsbygd, och de slutsatser vi finner där knyts senare i vissa delar samman med hur människor väljer att flytta och bo.

2 Vad är landsbygd?

2.1 Olika definitioner på landsbygd

När vi till vardags pratar om landsbygdsfrågor utgår vi ofta från att det finns en tydlig skillnad mellan landsbygd och stad. En genomgång av olika definitioner av landsbygd som används visar dock att avgränsningen mellan stad och landsbygd långtifrån är tydlig, utan olika myndigheter gör avgränsningen på sinsemellan olika sätt. Hur landsbygd definieras påverkar naturligtvis både vilka problemområden som identifieras för landsbygden, och vilka lösningar som föreslås på dessa.

Tillväxtanalys, och tidigare Glesbygdsverket, definierar en ort med minst 3000 invånare som tätort. Även det område som ligger inom fem minuters bilväg från tätorten räknas som tätort, medan området med 5-45 minuters bilväg från tätorten betecknas ”tätortsnära landsbygd”. Områden med mer än 45 minuters bilväg till närmaste tätort betraktas som glesbygd (Glesbygdsverket, 2008). Enligt denna definition bor 22 % av Sveriges befolkning i tätortsnära landsbygd, men endast 2% bor i glesbygd (Glesbygdsverket, 2007). Detta kan jämföras med till exempel Statistiska centralbyrån (SCB) vilka definierar tätorter som hussamlingar med minst 200 invånare och max 200 meter mellan husen (Glesbygdsverket, 2008). Det som inte faller under denna definition betraktas som ”icke-tätort”, vilket borde vara liktydigt med landsbygd. Att betrakta ortsstorlek på ända ner till 200 invånare som tätort är en mycket bred definition, och enligt denna bor endast 16% av Sveriges befolkning på landsbygd.

På den internationella arenan är det vanligare att man definierar landsbygd (”rural areas”) utifrån befolkningstäthet i ett visst område. OECD klassificerar kommuner med en befolkningstäthet på mindre än 150 invånare per kvadratkilometer som landsbygd, vilket innebär att 70 % av Sveriges befolkning bor på landsbygd (Glesbygdsverket, 2008). Det europeiska statistikorganet Eurostat har en liknande definition, men har delat in länder i så kallade nuts-3 regioner med minst 150 000 invånare. Ett område betraktas som landsbygd om det har en befolkningstäthet på under 300 invånare per kvadratkilometer (Eurostat, 2011). Enligt denna definition bor hela 85 % av svenskarna på landet.

Detta är endast några exempel ur en rik flora av definitioner som myndigheter och organisationer använder sig av för att förklara vad man menar med landsbygd. Bland dessa går det att identifiera två parametrar som anses avgörande för om ett område eller ort ska

betraktas som landsbygd: dels storleken på orten (eller centralorten), dels hur tätbefolkad den omgivande regionen är, eller hur stort avståndet till en större ort är. Av de hittills presenterade definitionerna är Tillväxtanalys den enda som försöker ta hänsyn till båda dessa parametrar. Trots detta ger den en mycket fyrkantig definition av landsbygd. Det är stor skillnad på arbetsmarknad, servicenivå och annat för boende i området kring en ort med 3000 invånare jämfört med boende i området kring en storstad. Oavsett vilken definition vi väljer kommer antagligen alltid antingen för mycket eller för litet att inkluderas i definitionen av landsbygd i förhållande till vår vardagliga uppfattning av vad landsbygd respektive stad är. Det kan även konstateras att när det gäller olika regioner och orters utvecklingspotential spelar en rad faktorer roll, utöver om det är landsbygd eller tätort. En slutsats vi kan dra av detta är att uppdelningen mellan tätort och landsbygd inte är tillräcklig för att beskriva de mycket olika förutsättningar olika regioner och orter har.

Flera försök till en mer detaljerad uppdelning i olika typer av områden har gjorts. Till exempel gör Jordbruksverket åtskillnad mellan orter med 1 000 – 10 000 invånare och orter med mer än 10 000 invånare, och klassificerar även den omgivande landsbygden olika beroende på centralortens storlek (Glesbygdsverket, 2008). Man kan även tänka sig att andra aspekter än befolkning på orten och i omgivande region bör ha betydelse för hur ett område klassificeras. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) delar in Sveriges kommuner i tio grupper utifrån befolkningsstorlek, tätortsgrad, befolkningstäthet i omgivande region, pendlingsvanor, andel gästnätter och fritidshus i förhållande till befolkning, samt andel sysselsatta inom varuproduktion (Sveriges Kommuner och Landsting, 2011).

En indelning som SKLs innebär ytterligare avgränsningsproblem utöver att bestämma vart gränserna för storlek på orter, befolkningstäthet, etcetera skall dras. Hur arbetsmarknad och andra ekonomiska faktorer ser ut har naturligtvis stor betydelse för en regions förutsättningar, men valet av faktorer att ta hänsyn till kommer oundvikligen färga bilden av vilka typer av regioner det finns. Det är inget naturgivet att en region kan klassificeras i en speciell grupp, utan varje region är i sig själv unik. Att klassificera orter, områden och regioner enligt definitioner som de exemplifierade ovan kan vara nödvändigt för planeringsarbete, riktade åtgärder och utvärderingar för olika regioner, men kanske säger klassificeringen mer om myndigheter och organisationers arbetssätt och fokus än om regionerna i sig.

2.2 Hur bör Hela Sverige ska leva definiera landsbygd?

Resonemanget så långt leder fram till frågan om vilken definition av landsbygd Hela Sverige ska leva ska använda. De definitioner som redan idag finns är på olika sätt begränsade i sitt fokus: en definition tar hänsyn till vissa aspekter, men utesluter andra. Frågan att ta ställning till blir därför vilka aspekter som är de relevanta för vår organisations arbete.

Det mest utmärkande för Hela Sverige ska levas arbete är ett gräsrotsperspektiv, som utgår från landsbygdsborna själva och där utvecklingskraften kommer underifrån. De definitioner som diskuterats ovan är tvärtom formulerade utifrån ett ovanifrånsperspektiv, på statlig eller till och med överstatlig nivå. Dessa vitt skilda perspektiv gör de redan förekommande definitionerna olämpliga för Hela Sverige ska leva, eftersom de snarare speglar en toppstyrd samhällsplanering än utveckling på landsbygdens egna villkor.

En definition av landsbygd utifrån ett underifrånsperspektiv borde vara att landsbygd är områden där invånarna själva betraktar sig som landsbygdsbor. Förutom att den framstår som aningen banal, kan denna definition stöta på problem om bara en del av befolkningen anser sig bo på landsbygd, medan andra inte gör det. Så länge en avsevärd del av befolkningen betraktar orten eller bygden som landsbygd samtidigt som bygden står inför de speciella utmaningar som landsbygd förknippas med spelar det i sammanhanget ingen roll om det även finns en del av befolkningen som inte anser sig bo på landet. Hela Sverige ska levas arbete bygger på två saker: dels de utmaningar stora delar av vårt land ställs inför på grund av den ständigt pågående urbaniseringen, och dels att det finns engagerade människor som identifierar sig som landsbygdsbor och är beredda att arbeta för att den egna bygden skall fortleva. Någon annan definition finns det enligt rapportförfattarens mening inget behov av.

De speciella utmaningar landsbygden möter beror framför allt på en negativ befolkningsutveckling, och olika typer av problem som detta leder till. Det handlar till exempel om svårigheter att behålla nödvändig service, avsaknad av lokala arbetstillfällen, och de problem som en allt mer åldrande befolkning medför. Det viktigaste av allt i denna diskussion om vad som ska betraktas som landsbygd är att allt det som vi ser som landsbygd inte möter precis *samma* utmaningar. En rad olika yttre förutsättningar gör att situationen för olika landsbygder i Sverige kan te sig väldigt olika, och det kan här vara intressant att gå tillbaka till de definitioner som redan används på olika håll. Som vi har sett tar dessa hänsyn till saker som ortsstorlek, befolkningstäthet, befolkning och arbetsmarknad i omgivande region, näringsstruktur, och turism. Säkert kan listan utökas ytterligare. Vi bör inte nöja oss

med att konstatera att ett område eller ort tillhör det som vi kallar landsbygd, utan alltid mer detaljerat beskriva de speciella förutsättningar som gäller i varje enskilt fall. Om vi väljer att se på olika landsbygdsområden som i grund och botten likadana är risken stor att vi kommer dra felaktiga slutsatser utifrån erfarenheter: det som är framgångsrikt på en plats behöver inte fungera på en annan, även om båda är landsbygdsområden.

Sammantaget blir rekommendationerna att låta människor själva avgöra om hembygden är landsbygd eller inte, men Hela Sverige ska leva kan spela en viktig roll genom att hjälpa lokala initiativ att identifiera vilka unika förutsättningar just deras bygd har, och utifrån det se till att projekten som genomförs får rätt fokus. Om denna beskrivning av begreppet landsbygd blir accepterad är det ett framtida arbete att avgöra vilka faktorer som i första hand är avgörande för utvecklingen av en bygd. Ett sådant arbete kan ta sin utgångspunkt i de definitioner av landsbygd som redan finns, men bör även fördjupas genom studier av vilka faktorer som påverkar olika bygders förutsättningar. Till slut skulle detta arbete leda fram till en uppsättning faktorer som bör tas hänsyn till innan ett utvecklingsprojekt sätts igång, och i någon mån skulle det kunna ses som Hela Sverige ska levas definition av olika typer av landsbygd.

2.3 Behov av nytt språkbruk?

I en rapport om hur miljonprogrammets invånare skall lockas ut på landet (MIKLO, 2009) lyfts behovet av en mer positiv bild av landsbygden, för att attrahera nyinflyttare. Landsbygd och landsbygdsbo menar man har blivit i många avseende negativt laddade ord. Inte minst med tanke på de oklarheter begreppet landsbygd för med sig kan det vara intressant att fundera på vilka ord vi använder oss av när vi talar om landsbygden och dess befolkning. Kanske finns det outnyttjade möjligheter i språket som både låter oss mer precis beskriva det vi menar, och samtidigt undvika att det får en negativ klang. Att komma upp med ett sådant språkbruk skulle även det kunna vara en del av arbetet med identifiera relevanta faktorer för olika typer av landsbygd.

3 Tidigare studier

3.1 Varför bor inte fler på landet?

För att det överhuvudtaget skall finnas potential för en ökad befolkning på landsbygden måste det finnas människor som i grund och botten vill bo på landet, men ännu inte gör det. Glädjande nog visar en nyligen genomförd undersökning att över 30 % av svenskarna säger sig vilja bo på landet (Amcoff och Niedomysl, 2011), betydligt fler än som redan gör det (förvisso beroende på hur landsbygd definieras). I samma undersökning försöker man hitta specifika grupper som på grund av olika omständigheter hindras från att leva på landet även fast de egentligen vill det. Någon sådan grupp med särskilda omständigheter som hindrar boende på landet kan man dock inte finna.

Så vad är det som hindrar människor från att ta steget ut på landet? Flera orsaker kan vara tänkbara. Kanske bygger viljan att bo på landet till stor del på en romantiserad bild av hur livet på landet skulle vara, som inte stämmer överens till den verklighet man måste ta ställning till inför ett flyttbeslut. När man svarar på enkätfrågor kan man tillåta sig att fantisera en smula, vilket inte är lika lätt när man står inför ett avgörande beslut. En annan, och mer intressant, sak som möjligen gör att människor med preferenser till landsbygden ändå väljer att bo i staden kan vara att det för de flesta är möjligt att få båda. Inte minst den stora andel av befolkningen som äger fritidshus, visar på att det är möjligt att i perioder leva nära naturen och lugnet på landet, utan att ge upp närhet och bekvämlighet i staden under resten av året.

På ett djupare plan kan vi kanske få en förklaring till att andelen som säger sig vilja bo på landet skiljer sig mycket från andelen som faktiskt gör det från forskning om platser attraktivitet. Thomas Niedomysl (2010) har föreslagit ett teoretiskt ramverk som förklarar vad som gör att platser och regioner uppfattas som attraktiva. Enligt detta kan man i grova drag dela in de faktorer som påverkar beslutet att flytta till en plats i tre grupper: behov, krav och önskemål (needs, demands, preferences), där behov är mer grundläggande än krav, som i sin tur är mer grundläggande än önskemål. Behov är det som måste vara uppfyllt för att en plats ens skall komma ifråga att flytta till, krav är det som man på ett mer medvetet plan efterfrågar, och önskemål är det där "lilla extra" som gör att man uppfattar en plats mer attraktiv än en annan. Niedomysl tänker sig detta som en pyramid, med krav som basen, och önskemål högst upp (fig 1 nedan). Ju högre upp i pyramiden en viss plats kan placeras för en viss individ,

desto attraktivare är platsen. Åt andra hållet gäller också att ju högre krav man ställer, desto färre alternativ har man.

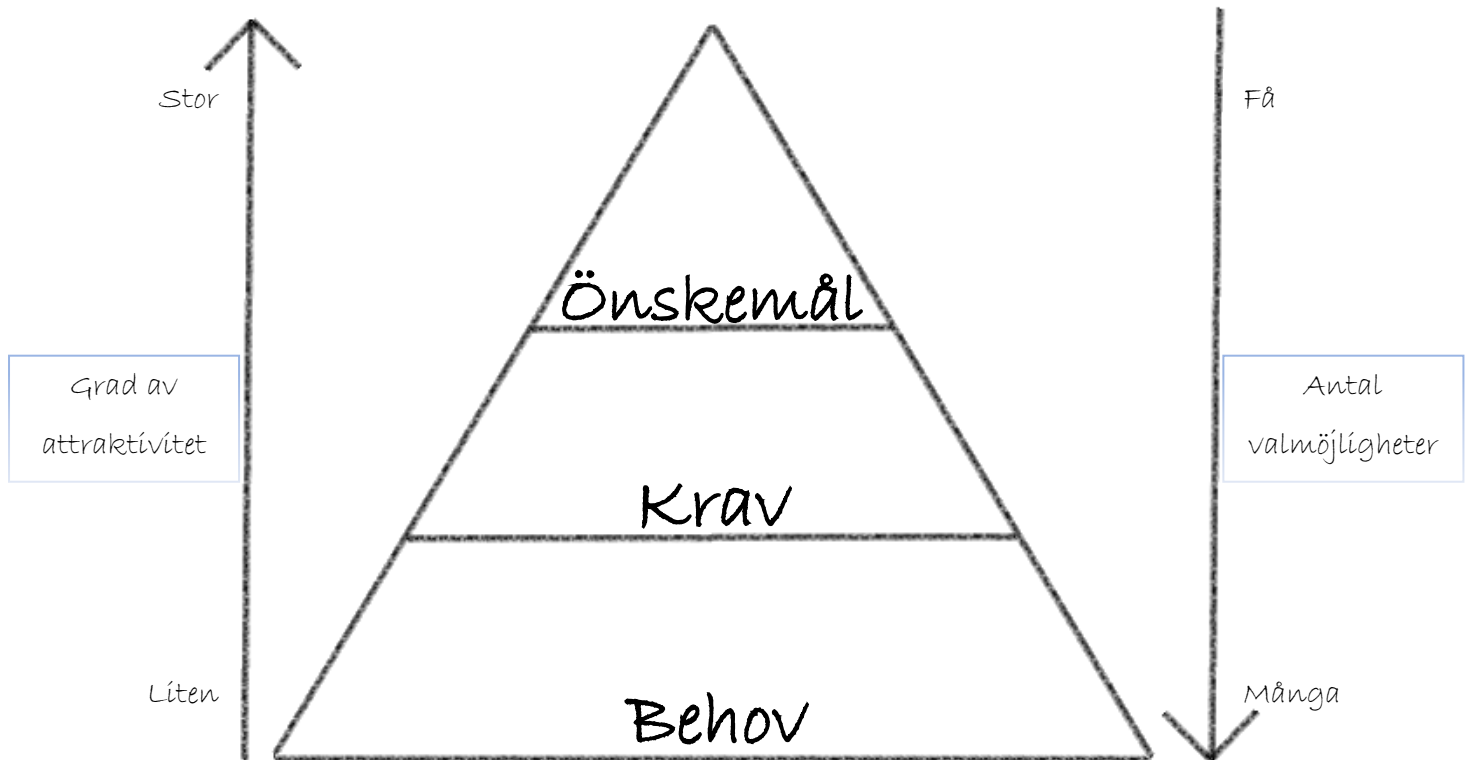

Fig 1: Nedomysls teoretiska modell för platsattraktivitet, egen översättning. (Nedomysl, 2010)

Vad som är behov, krav och önskemål är på inget vis hugget i sten, utan skiljer sig såväl från individ till individ som mellan olika stadier i livet. Behov är sådant som uppfattas som helt grundläggande i livet, och som man oftast inte reflekterar över utan bara tar för givet. Ett sådant exempel är sjukvård, som i en studie med öppna frågor om vad som är viktigt för valet av bostadsort inte nämndes alls, men när en specifik fråga om hur viktig sjukvård är skattades det som en av de allra viktigaste faktorerna till att en plats uppfattas som attraktiv (Nedomysl, 2008). Gränsen mellan behov och krav är inte knivskarp, men det finns en kvalitativ skillnad där krav (i de flesta fall) är medvetna och reflekterade val, och därför också möjliga att kompromissa med. Önskemål är så att säga på en ytterligare högre nivå, och det är inte omöjligt att en individ har väldigt många olika – och ibland motsägande – önskemål. Hur stor påverkan önskemål har på ett beslut att flytta är till stor del beroende av vilka resurser och möjligheter en viss individ har, så att någon med många möjligheter i livet kan låta önskemål spela stor roll för valet av bostadsort.

En teoretisk referensram som den här kan verka onödigt akademisk för ett praktiskt arbete med att utveckla landsbygden och locka ut nya landsbygdsbor, och den kan också kritiseras för att vara en förenkling som inte stämmer överens med hur människor tänker och beter sig. Dock ger den oss verktyg att på ett mer strukturerat sätt fundera på och diskutera kring vad attraktivitet är och vad som får människor att välja att flytta ut på landet. Utgångspunkten i detta kapitel var att mer än 30 % säger sig vilja bo på landet, medan bara kring 20 % faktiskt gör det. En förklaring kan vara att 30 % har *önskemål* om att bo på landet, men att andra mer grundläggande *krav* eller *behov* inte är uppfyllda på landet, eller att det finns andra *begränsningar* som hindrar en flytt. Om detta är fallet så räcker det inte med att försöka uppfylla olika typer av önskemål som människor har för att locka dem att flytta, utan det är i första hand behov och krav som ännu inte är uppfyllda som måste tillfredsställas. Vilka dessa kan tänkas vara skall vi undersöka härnäst.

3.2 Hur väljer människor bostadsort?

Det huvudsakliga syftet med denna förstudie är att undersöka vilka faktorer som får vissa människor att välja att leva på landet. Som en bakgrund till resultaten från vår egen undersökning presenteras först resultat från andra studier med närliggande frågeställning. En examensuppsats på Lunds universitet om ett LEADER-projekt i Karlshamns kommun undersöker vilka faktorer som landsbygdsborna där finner attraktiva med sin bygd (Klasander, 2011). En uttalad koppling till landsbygden finns även i en norsk rapport om vad som får invandrare som flyttat till landsbygdskommuner att stanna (Aasland et al, 2012). Även om det är en annan fråga än den vi ställer i denna förstudie får man anta att de faktorer som spelar roll för hur man trivs på en viss ort är i stort sett desamma oavsett vilket land man är född i. I en tredje undersökning av vad som påverkar människors flyttbeslut mellan olika regioner ges en mer generell analys av vilka faktorer som spelar roll för val av bostadsort, oavsett om det är landsbygd eller stad (Niedomysl, 2008).

Den viktigaste gemensamma slutsatsen i dessa tre undersökningar är att närhet till familj och vänner, samt andra sociala nätverk, är en viktig – om inte den viktigaste – faktorn när människor väljer bostadsort. Framst innebär det att många väljer att flytta för att komma närmare vänner och familj. I den norska studien visar det sig även att invandrade personers lust att stanna på landsbygden till stor del påverkas av vilka sociala nätverk de har. Det handlar där om familjer som blivit placerade i en viss kommun utan att själva från början kunna påverka var man hamnar. Framför allt god kontakt med infödda normmän på orten påverkar viljan att stanna positivt. Ett annat sätt som samma sak uttrycks på är att det är

avgörande att känna sig sedd och accepterad för den man är för att trivas på orten. Detta visar att det inte nödvändigtvis måste vara närhet till familj eller redan etablerade vänskapsband som utgör det sociala nätverket, utan nya band som håller inflyttare kvar kan skapas på den nya orten. I Karlshamn lyfts även att ha sitt ursprung i bygden upp som en orsak till att man väljer att flytta ut på landet.

En annan viktig faktor som syns i alla undersökningar är att möjligheten till arbete spelar stor roll för ett flyttbeslut. När det gäller denna aspekt är dock resultaten något motsägelsefulla. I Niedomysls studie lyfts just faktorer kopplade till sysselsättning och inkomst fram som det näst viktigaste för ett flyttbeslut, efter sociala faktorer (familj och vänner). I de två andra studierna däremot nämner de intervjuade knappast alls att arbete skulle vara av betydelse, men att försörjningsmöjligheter ändå är avgörande avslöjas av hur man resonerar om livssituationen i stort. I Karlshamns kommun är det vanligast att arbetet sker i staden snarare än på landsbygden där man bor, ett förhållande som torde gälla för landsbygdens generellt. När frågor om boende ställs är det därför möjligt att behovet av arbete inte berörs i svaren eftersom det ju utförs i staden.

Att arbetsmöjligheter är en viktig faktor för boende samtidigt som en liten del av arbete för försörjning utförs på landsbygden aktualiserar frågan om på vilken nivå man bör analysera flyttning. Niedomysl undersöker flyttning på tre olika geografiska nivåer: regioner, områden och grannskap. Beroende på vilken nivå frågan ställs på blir svaren om vilka faktorer som är attraktiva olika. På en regional nivå är i första hand faktorer kopplade till arbete, men även sociala faktorer, avgörande. På områdesnivå är sjukvård, kommunikationer och naturliga förutsättningar så som vackert landskap och kustnära område viktiga. Däremot spelar till exempel skattenivå och typiska stadsfaktorer som tillgång till sport- och kulturfaciliteter betydligt mindre roll. På grannskapsnivå är lugn och ro, rykte och huspriser viktigast.

Några av de faktorer som mest förknippas med landsbygden, så som lugn och ro och vacker natur, visar sig alltså vara bland de viktigaste för valet av boendeort. Det bekräftas också av att landsbygdsborna i såväl Norge som i Karlshamn lyfter fram just lugn, vacker natur och kanske till och med en speciell livsstil på landet som det mest positiva. Samtidigt har alltså arbete och sociala faktorer störst påverkan på ett flyttbeslut, saker som inte talar för landsbygden. Niedomysl menar att beslut om långväga flyttning, mellan olika regioner, tas i första hand på en regional nivå. Det vill säga att man bestämmer sig först till vilken region man vill flytta, sedan letar man efter lämplig plats och bostad inom denna region. I många fall

är det också så att regionen bestäms genom att man får en anställning på en viss sort, men sedan kan flera olika boendialternativ i samma region övervägas. En konsekvens av detta är att en ort eller bygd visserligen själv kan påverka sin attraktivitet i vissa aspekter, men för att uppfattas som verkligt attraktiv för *många* måste man även tillhöra en region som upplevs som attraktiv.

3.3 Framgångsfaktorer för orter

Fokus i denna rapport ligger på vad som uppfattas attraktivt med landsbygden på individnivå. Det är dock inte självklart att den bästa metoden att ta reda på detta är genom att direkt fråga personerna. I vissa fall kan svaren snarare spegla en allmänt rådande uppfattning än det riktiga svaret för varje individ, speciellt om den svarande inte har reflekterat aktivt över frågan. Dessutom är inte alltid en person själv helt på det klara över de verkliga orsakerna till sitt handlande. En alternativ metod att ta reda på vad som uppfattas som attraktivt är det som brukar kallas för ”revealed preferences”, vilket i detta fall skulle kunna översättas med hur människor ”röstar med fötterna” genom att flytta mellan olika orter. Inflyttare till en ort borde ju rimligen betrakta orten som attraktiv.

Av den anledningen är det intressant att undersöka om det finns något som särskilt utmärker orter och bygder där befolkningen ökar. Just detta har Tillväxtanalys (2011) gjort i en analys av orter med 200 till 10 000 invånare som under en tioårsperiod har haft en befolkningsökning på minst 5 %. Den absolut viktigaste orsaken till ökande befolkning i mindre orter visar sig vara närhet till stora städer. Det kan främst kopplas till arbetsmarknad och möjligheter till försörjning, men även närhet till service, kulturutbud och sociala kontakter kan vara styrkor för landsbygdsorter som ligger nära större städer. I rapporten läggs särskild vikt på orter med befolkningsökning som ligger i kommuner där befolkningen samtidigt har minskat. Bland dessa finns det en hel del som inte ligger nära stora städer, och ett fåtal som inte ens ligger inom pendlingsavstånd från större ort. Närhet till ett aktivt näringsliv och möjlighet till försörjning visar sig dock vara gemensamt för de allra flesta undersökta orter. Detta innebär främst att det rör sig om starka turistorter, eller gränsorter mot Norge med en omfattande gränshandel (även det en form av turism). Men även andra stora arbetsställen belägna på landsbygden eller mindre orter kan ha samma effekt. Gruvnäringen nämns i en av de undersökta orterna som exempel på detta.

Förutom arbetsmarknad lyfts också ett par mer landsbygdsspecifika faktorer fram som viktiga för befolkningstillväxt, nämligen närhet till sjö och hav samt utpräglad ”byanda”. I åtminstone

en av de exemplifierade orterna, Skattungbyn i Dalarna, kan den positiva utvecklingen spåras till social gemenskap och samarbeten, det som kallas byanda. Här tycks att byn är liten i sig ha vänts till något positivt: eftersom alla ”vet om varandra” är det lätt att dra nytta av varandras kompetenser och det finns inget behov av speciella utvecklingsprojekt. En förutsättning för detta är dock ett i grunden stort engagemang i sin bygd från invånarna, och för att få igång det engagemanget krävs det i sin tur en igångsättare och eldsjäl. I Skattungbyn finns det just en sådan i Kåre Olsson som har startat en mängd projekt på orten.

Liknande erfarenheter dras från den norska ön Lovund (Gundersen et al, 2008), där eldsjälar inom näringslivet tagit risker som lett till nya näringsgrenar och många fler arbetstillfällen. Lovund har traditionellt varit ett fiskesamhälle, men fiskerinäringen har sedan 70-talet upplevt problem och krävt allt mindre arbetskraft. Genom att istället satsa på fiskodlingar har nya näringar vuxit fram och erbjudit arbeten till såväl redan bosatta som nyinflyttade. Kanske lika viktigt är dock att eldsjälarna inte enbart engagerat sig i näringslivet, utan även varit starka krafter för att utveckla orten och bygden. Just kopplingar mellan näringslivet och bygdeutveckling lyfts fram som orsak till Lovunds positiva utveckling. Över huvud taget tycks relationer och nätverk på olika nivåer vara avgörande för att vända en negativ befolkningsutveckling. Det gäller dels kontakt och samarbeten med kommun, myndigheter och andra externa aktörer, men även relationer inom samhället. En liten ort med korta beslutsvägar, där alla känner alla, och där man arbetar mot samma mål, har i detta en stor fördel, i likhet med erfarenheterna från Skattungbyn.

4 Vad säger landsbygdsborna själva?

Länsbygderåden i Jönköpings, Kalmar, Kronoberg, Blekinge, Halland och Skåne län har hjälpts åt att intervjua hushåll som flyttat från stad till landsbygd om vad som fick dem att välja detta. Totalt har sju intervjuer genomförts efter ett framtaget frågeformulär, och svaren har samlats in skriftligen. En konsekvens av detta arbetssätt är att svaren i de allra flesta fall blivit mycket korta, och att det inte varit möjligt att resonera kring svaren eller ställa följdfrågor. Detta är dock bara en förstudie, och som sådan är det huvudsakliga syftet att identifiera intressanta faktorer som kan användas i framtida projekt. Tillsammans med genomgången av tidigare forskning är det möjligt att hitta flera intressanta resultat som bör undersökas vidare.

Urvalet av de intervjuade hushållen ska inte alls ses som ett representativt urval av familjer som väljer att flytta till landet, utan har i första hand gjorts utifrån ledamöterna i länsbygderådets kontakter. Åldern på de intervjuade är samlad i ett snävt intervall där de vuxna i fem av sju hushåll är mellan 40 och 46 år, medan de andra uppger ålder 30 respektive 55+. Fem av sju har även hemmaboende barn. Två hushåll har (delar av) sin försörjning nära bostaden, inom jordbruk respektive turism, medan de övriga är beroende av pendling för att ta sig till arbete. Med andra ord är det ett tämligen homogent urval som finns i denna förstudie, vilket gör att man bör vara extra försiktig med att dra långtgående slutsatser av resultaten. I ett avseende skiljer sig dock hushållet mycket åt, nämligen hur lång flytten till den nuvarande orten var. De längsta flyttarna kommer från Schweiz, medan de kortaste endast flyttat 17 km. När inflyttning till landsbygden diskuteras läggs ofta fokus på långväga flyttare från storstäder eller utomlands, därför är det intressant att tre av sju i denna undersökning flyttat mycket korta sträckor, inom samma kommun eller över endast en kommungräns.

På den övergripande frågan om varför man valde att bosätta sig på den nya orten svarade tre hushåll att natur, omgivning och stillheten var avgörande, tre angav att en eller båda vuxna i hushållet var uppväxta på orten, och i ett fall var det att en lämplig gård var till salu som avgjorde valet av boendeort. Att vara uppvuxen på orten innebär med största sannolikhet att flytten ut på landet också är en flytt närmare släkt och vänner. Åtminstone två av hushållen som angett naturen som största dragningskraft poängterar även människorna i bygden och nya vänskapsband bland det mest positiva med bostadsorten, vilket ytterligare visar på vikten av sociala kontakter för att trivas där man bor. Detta stämmer väl överens med resultaten av tidigare studier, men i dessa visar sig även behovet av arbete och försörjning som en avgörande faktor för var människor väljer att bosätta sig. I vår undersökning är det dock bara

ett hushåll, de som flyttade till en gård för att bli lantbrukare, som på den öppna frågan svarar något som kan kopplas till arbetsmöjligheter.

Resultaten kompliceras dock när frågor om hur specifika faktorer påverkade såväl valet att flytta som viljan att stanna kvar. Svaren från två av intervjuerna saknas tyvärr på dessa specifika frågor, men alla övriga fem angav att naturen var en avgörande faktor för beslutet att flytta, medan endast en angav att möjligheterna till arbete var avgörande för valet. När man istället frågar hur olika faktorerna påverkar valet att stanna kvar på orten blir dock svaren annorlunda. På frågan om hur förändrade naturomgivningar, genom till exempel nybyggnation eller anläggning av vindkraftspark, skulle påverka viljan att stanna kvar är det ingen som tydligt svarar att det är av stor vikt, och två är till och med tydliga med att det inte har någon betydelse. När det gäller ändrade förutsättningar på arbetsmarknaden eller anställningar svarar två tydligt att det är av stor betydelse för valet att stanna kvar, medan två ger svar som tolkas som att arbete är en viktig faktor (arbetar på den egna gården, respektive pendlar till större stad för arbete). Detta kan kanske tolkas som att vissa faktorer är avgörande för beslutet att flytta, men när man sedan bor på orten upptäcker man delvis nya faktorer som avgörande för hur man trivs. Samtidigt säger samtliga hushåll att livet på landet har blivit i princip så som man hade föreställt sig innan flytten.

Bland andra faktorer är det framför allt möjligheten till kommunikationer som framstår som avgörande för många. Fem av sju svarande uppger att det hade betydelse innan flytten, och betydelsen tycks för alla ha ökat efter att man bott ett tag på orten. Framst är det brister i kollektivtrafiken som lyfts fram som ett problem, även om avstånd, status på vägar och bensinpris tycks ha betydelse för de flesta. Samtidigt kan det vara intressant att lyfta fram att ett av hushållen inte lägger någon som helst vikt vid kommunikationsmöjligheter eller bensinpriser trots att man har 75 km pendlingsavstånd till arbetet, enkel resa. I det fallet är det viljan att bo vid havet som är helt avgörande, vilket kan ses som ett bevis för den stora attraktionskraft landsbygd och närhet till natur har i vissa fall.

Utöver det redan diskuterade frågades specifikt om två faktorer: servicenivå, samt förekomst av bygdeutveckling och föreningsliv. Endast ett hushåll sade att service var viktigt för beslutet att flytta, även om skola och barnomsorg i andra delar av intervjuerna lyfts upp av några hushåll som viktiga när man bor på landet. Ytterligare ett hushåll säger att minskad service skulle påverka viljan att stanna kvar, men den övergripande bilden är att service – även barnomsorg! – betraktas som önskvärt, men inte avgörande för att bo på landet. De flesta

tycks resonera att man ändå måste resa till en stad eller större samhälle ofta, och att den service man behöver finns där. När det gäller bygdeutveckling är det ingen av de svarande som lägger någon särskild vikt vid det, men för ett hushåll spelade föreningslivet roll för flyttbeslutet. Detta kan tyckas motsäga det som sägs ovan om vikten av sociala kontakter, och vi kommer i våra slutsatser ha anledning att diskutera kring detta.

5 Diskussion och slutsatser

Att landsbygdsutveckling inte är en enkel sak har visat sig tydligt inte minst genom att decennier av befolkningsmässig utarmning inte har kunnat stoppas. Idéer på hur vi ska lyckas med detta har inte saknats, men däremot har det funnits en brist på faktaunderlag och förståelse för komplexiteten i de utmaningar landsbygden möter. Det finns inte *en* utmaning vi måste lösa, utan flera, och ibland motsäger lösningar på olika problem varandra. Som förhoppningsvis gjorts tydligt av vår intervjuundersökning gäller komplexiteten inte minst på individnivå. Det är inte bara så att olika individer efterfrågar olika saker, utan varje människa bär inom sig olika och inte sällan motsägande önskningar, eller så ändras önskningar över tid. Det går därför inte att ge en enkel formel för vad som lockar till sig inflyttare, men ökad kunskap och att vi undviker förenklade svar ökar våra chanser att lyckas.

Nedan lyfts fem teman fram som på olika sätt berörts i rapporten och som utgör de viktigaste lärdomarna från denna förstudie. Den första är av allmän karaktär, medan resterande är direkt kopplade till faktorer som har visat sig mer eller mindre viktiga för beslutet att flytta till landet.

5.1 Attraktivt för vem?

När vi har undersökt vad som lockat inflyttare till landsbygden visade det sig att de undersökta hushållen var tämligen lika, inte minst åldersmässigt. Orsakerna till det kan vara flera, och behöver inte nödvändigtvis spegla den verkliga åldersfördelningen bland inflyttare. Den redan väl etablerade bilden av att det främst är nybildade familjer som lockas av ett lugnt liv på landet, vilket också stöds av viss forskning (Amcoff, 2003), stämmer dock väl överens med denna åldersfördelning. Hur inflyttare fördelas åldersmässigt, men även efter andra faktorer så som kön, utbildning, etnicitet etcetera, är en intressant fråga som bör undersökas vidare. En tidigare studie (se kap 3.1) har inte funnit någon särskild grupp som hindras från att bosätta sig på landet, men kanske blir svaret annorlunda om frågan undersöks utifrån specifika orter och bygder istället för landsbygdens generellt. Speciellt tycks gruppen invandrare utgöra en relativt sett mycket liten del av landsbygdens befolkning. Eftersom en stor del av Sveriges befolkningsökning sker tack vare invandring är det svårt att tänka sig att landsbygdens relativa befolkningsmängd ska öka om inte också en del av den invandrade befolkningen lockas till landet.

För de enskilda familjerna är flytten ut på landet förhoppningsvis positiv, men från landsbygdens eget perspektiv kan frågan ställas om vilka människor som är viktigast att locka

till sig. Barnfamiljer anses ofta vara viktiga, inte minst för att hålla liv i de lokala skolorna. Den kritiska frågan om vad som händer på längre sikt måste dock ställas. Om det är så att barnen växer upp och lämnar landet för staden igen, kan den långsiktiga vinsten för landsbygden vara minimal. Hur det förhåller sig med detta vet vi idag inget om, och det vore av den anledningen intressant att göra mer långsiktiga studier av flyttströmmar från enskilda orter eller bygder.

En annan aspekt av vem som ska lockas att bo på landsbygden är att det inte är tillräckligt att locka inflyttare, utan man måste även vilja fortsätta att bo kvar många år efter flytten. Vår undersökning har antytt att det finns en viss skillnad mellan vad som upplevs som viktigt innan flytten, och vad som gör det några år efteråt. Dessutom saknas ett viktigt perspektiv i vår undersökning: vad de som bott på landsbygden länge, eller till och med hela sina liv, upplever som attraktivt. En intressant fråga att utreda närmare är vad det är som får människor att flytta *från* landet till staden. Problemet för landsbygden är ju nämligen tvådelat i detta avseende, vi måste både locka nya inflyttare, *och* få de redan bofasta att stanna länge, gärna hela livet. De faktorer vi funnit i denna förstudie, som diskuteras vidare nedan, är säkert viktiga för flyttbeslut åt båda hållen, men det är viktigt att utreda om det trots allt finns skillnader beroende på flyttningens riktning.

5.2 Landsbygdens styrkor: natur och tradition

Den mest framträdande faktorn som lockar människor till landsbygden är närheten till natur, lugn och stillhet. Det är naturligtvis mycket viktigt, eftersom detta är faktorer som städer inte kan konkurrera med. Natur och stillhet finns dock i överflöd i Sveriges landsbygder, och har alltid funnits där. Det går därför inte att förlita sig på naturen för att locka människor till landsbygden. Att naturgivna faktorer nämns så ofta som avgörande för beslutet att flytta är ändå intressant att analysera närmare. Enligt det teoretiska ramverk över vad som avgör hur attraktiv en plats uppfattas som har presenterats finns det olika nivåer på de faktorer en individ efterfrågar. Det är rimligt att närhet till natur är en faktor som för många utgör ett önskemål, medan mer grundläggande krav och behov egentligen är mer avgörande för beslutet att bo på en viss plats. Natur och stillhet kan vara det där lilla extra som lockar människor till landet, men så länge inte grundläggande förutsättningar finns på plats utgör landsbygden inget verkligt alternativ. Samtidigt utgör detta en stor möjlighet för landsbygden, om vi börjar i rätt ände och även får de mest grundläggande behoven och kraven på plats. Det kan man se exempel på i de större områden av landsbygd som faktiskt växer i Sverige, nämligen områden som ligger relativt nära storstadsområdena. Antagligen har inte minst

tillgång till en stor arbetsmarknad betydelse i dessa fall, men det vore intressant att i detalj undersöka vilka skillnaderna är mellan storstadsnära och annan landsbygd vad gäller faktorer som påverkar attraktivitet. Kan vi finna dessa faktorer blir det möjligt att identifiera och åtgärda de viktigaste bristerna på vitt skilda typer av landsbygd.

Utöver att naturen kan attrahera nyinflyttare finns det en potential i de naturgivna förutsättningarna att utgöra grogrund för en speciell livsstil på landet, kopplad till de agrara näringarna och kanske även kulturhistoria och tradition. Sociala band (se nedan) har visat sig mycket viktiga för val av boendeort, och i en norsk studie av invandrade landsbygdsbor lyfts vikten av att ”vara någon” fram som orsak till att det sociala spelar så stor roll. På samma sätt kan man tänka sig att vi ”blir någon” i förhållande till vår lokalhistoria och lokalmiljö. Kopplingar till såväl människor i sin närhet, som omgivningar och historia ger en känsla av tillhörighet som gör att man identifierar sig med platsen och med större sannolikhet stannar där.

En annan aspekt av detta är de möjligheter till turism och annan näringsverksamhet som de naturliga förutsättningarna ger. I en studie av norra Värmland (Svensson, 2009) menar författaren att turismföretag startas i första hand av nyinflyttade personer, medan lokalbefolkningen är skeptiskt till att jobba med turism. De som har levt längre på platsen är mer inriktade på jobb inom produktion (främst kopplad till skogsindustrin), samtidigt som turismföretagen många gånger har svårt att överleva. Lokalbefolkningen är dock inte ointresserade av natur och kulturarv, men intresset är snarare knutet till bygdegemenskap och stolthet än till näringsverksamhet, alltså kopplat till en känsla av tillhörighet. Om man även vill bygga ett näringsliv och nya möjligheter till försörjning från de naturgivna förutsättningarna är denna känsla av tillhörighet en stabil utgångspunkt. Här är erfarenheterna från Lovund i Norge mycket intressanta, där nya näringsgrenar innebar ett stort uppsving för orten. Fiskodlingar hade en tydlig koppling till det fiske som tidigare varit den huvudsakliga inkomstkällan på ön, och denna koppling menar man spelade stor roll för framgången. Det handlar inte enbart om att få med sig lokalbefolkningen så att alla arbetar mot samma mål, utan minst lika mycket att dra nytta av den unika styrka som finns i mindre samhällen, med nära band både till naturen och historien, och mellan människorna.

5.3 Sociala nätverk

Lika viktig som närheten till natur tycks närheten till familj och andra sociala sammanhang vara, och som vi nyss diskuterade verkar de till viss del uppfylla samma behov, nämligen att

de ger en känsla av tillhörighet. Från flera olika håll betonas att komma närmare familjen är ett av de största skälen till flytt mellan olika regioner, och detta bekräftas också av vår egen undersökning. Även betydelse av vänner på den nya orten nämns på flera håll, men anges sällan eller aldrig som främsta skäl till flyttning. Från landsbygdens perspektiv är detta inte en särskilt upplyftande slutsats, eftersom det innebär att människor tenderar att flytta till områden där många redan bor.

Från flera landsbygdsorter som har uppvisat en positiv utveckling är det just sociala nätverk som betonas som avgörande. I dessa fall är det främst nyttan av ett effektivare utvecklingsarbete som betonas, men de rent sociala bitarna som påverkar trivseln på en ort, det vill säga att den känsla av tillhörighet som täta sociala band ger, ska inte underskattas. Erfarenheter från invandrare i Norge visar just på den avgörande roll sociala kontakter spelar, och i det fallet blir det också tydligt att detta nätverk kan byggas upp på plats. Det är alltså inte nödvändigt att det är familj eller vänner som redan finns på plats för att man ska trivas, utan sociala kontakter som byggs upp först *efter* en flytt spelar en liknande roll. Små samhällen där man av naturliga skäl har ett stort beroende av varandra kan ha en styrka i detta avseende, eftersom det här är lättare att knyta nya och nära kontakter än det är i större städer. Samtidigt finns en motbild av landsbygden som inskränkt, med stor social kontroll, och grannar som ”spionerar” och lägger sig i (se t ex MIKLO, 2009). För att sociala band skall bli en framgångsfaktor för landsbygden måste denna bild förändras.

I den intervjuundersökning som vi genomfört är det väldigt få eller ingen som framhåller att byalag eller föreningsliv spelar någon roll för beslutet att bo på orten. Detta tyder på att det människor söker efter när det gäller social gemenskap kanske inte ryms inom de ramar som traditionellt föreningsliv ger. Antagligen är det i första hand informella vänskapsrelationer, eller familjeband, som är av betydelse för trivseln. Kanske tyder det också på att föreningsliv lockar människor betydligt mindre idag än vad det tidigare har gjort. Tiotusenkronorsfrågan är då om det finns andra sätt att främja knytandet av kontakter, och vänskap? En allmänt öppen och tillåtande atmosfär är naturligtvis viktigt i detta, vilket också är förknippat med behovet av en mer positiv allmän bild av landsbygden. Hur vi förändrar bilden av landsbygden som inskränkt är naturligtvis en mycket svår fråga, men vi återknyter något till den i rekommendationerna i sista kapitlet.

5.4 Arbete och försörjning

På senare år har uppfattningen att arbete spelar en allt mindre roll när människor fattar beslut om flyttning spridits. Det har även kopplats samman med uppfattningen att företag idag i mycket högre utsträckning än tidigare flyttar till arbetskraften (det vill säga områden som är attraktiva för potentiella anställda) än att arbetskraft tvärtom flyttar sig dit arbeten finns (se t ex Amcoff 2003 och Tillväxtanalys 2012). Som vi har sett både i vår egen och tidigare undersökningar stämmer det att människor inte i särskilt hög utsträckning anger arbete som ett huvudsakligt motiv för att flytta, men när frågorna ställs annorlunda och mer specifikt framträder ändå arbete som en avgörande faktor för var man väljer att bo.

Utifrån det ramverk för platsers attraktivitet som presenterades i kapitel 3.1 är möjlighet att försörja sig snarast att betrakta som ett behov, det vill säga bland de mest grundläggande sakerna för att en plats skall bli aktuell som bostadsort. Eftersom behov ofta är sådant som tas för givet och inte reflekteras särskilt mycket över är det inte förvånande om arbetsmöjligheter i vissa undersökningar inte kommer med. Samtidigt är det också så att vissa grupper inte är beroende av arbete på den ort man flyttar till för sin försörjning. Det handlar om pensionärer och arbetslösa, men kan även vara egenföretagare i vissa branscher som själva tar jobbet med sig dit de flyttar (Niedomysl, 2008). Svaren från våra intervjuer visar att en orsak till att man inte betraktar arbete som en faktor när man väljer att bosätta sig på landet kan vara att man räknar med att kunna ta sig till en stad för arbete, det vill säga man gör en åtskillnad på platsen där man bor och platsen man arbetar på. Det för oss vidare till en diskussion om avstånd och pendlingsmöjligheter.

5.5 Staden och pendling

Behovet av närheten till större samhällen och städer, samt pendling till dem, framstår efter vår undersökning som en central aspekt av att leva på landet. Utvecklingen av olika landsbygder i Sverige speglar också detta beroende, genom att områden nära storstadsområdena faktiskt ökar befolkningsmässigt, medan områden på mycket stora avstånd från större städer har haft den mest negativa utvecklingen. Även inom enskilda regioner ser man en klar koncentration av befolkningen omkring större städer, även på landsbygden (Amcoff, 2003). I våra intervjuer vittnar svaren om att behovet av staden är så djupt förankrat hos de flesta människor att man knappast ens reflekterar över detta behov. När man tillfrågas om landsbygden blir svaren ofta sådana att det förutsätter närhet till ett större samhälle. Inte minst gäller det arbete som vi redan diskuterat, där möjligheter till arbetet inte tycks vara något man förknippar med att leva

på landsbygden, trots att det vid närmare undersökning visar sig vara mycket viktigt för att man skall vilja bo i ett område.

Behovet av pendling uppfattas dock som negativt av de flesta, och just att vara *nära* städer är viktigt. Det innebär att områden i närområdet kring städer blir attraktiva för landsbygdsboende. Attraktivitet och växande städer gör dock att den typen av områden tenderar att ”ätas upp” av staden, med ökad befolkningstäthet och mer stadslik miljö. Det lugn och ro som från början lockade med området försvinner succesivt, och ökade huspriser blir ett hinder för vissa att flytta dit. Den typen av områden är enligt rapportförfattarens mening inte detsamma som en levande landsbygd, eftersom de på sikt tenderar att bli mer stad än land.

Över huvud taget är det stora behovet av staden problematiskt för hur vi skall förhålla oss till landsbygdsutveckling. Läget idag tycks vara att många landsbygdsbor har ett relativt stort fokus på staden och det som händer där – arbete, service och annat. Med de kritiska glasögonen på framstår landet då som ett bostadsområde tillhörande en stad, om än mycket långt ifrån stadskärnan. Kopplingen till staden som en del av den allmänna bilden av landsbygden visar sig också genom att alla *svenska* definitioner av begreppet uttrycks genom att hänvisa till storlek på och avstånd till tätorter. Om vi menar något mer med en levande landsbygd än endast att människor bor där måste vi fråga oss hur denna bild kan förändras, så att landsbygd framstår som självständig och ett mål i sig, istället för ett bihang till staden.

Glädjande nog visar sig de faktorer som mest förknippas med staden, som kultur och nöje, inte särskilt viktiga för hur människor väljer att bosätta sig. Däremot är närhet till natur och stillhet viktigt, men även sociala kontakter och arbete är avgörande. Framför allt verkar det vara möjligheterna till arbete som är ett problem för landsbygden, även om sociala band och nätverk i vissa fall kan vara begränsade. Åtminstone sprids *bilden* av landsbygden som inskränkt och svår att som inflyttad bli en del av. Om man bara ska lyfta fram en viktig sak att arbeta med utifrån detta så är lokal ekonomi den viktigaste. Att skapa sysselsättning och försörjning i bygden, samtidigt som de sociala banden stärks, är centralt för att lyckas vända utvecklingen på landsbygd. Detta är frågor som Hela Sverige ska leva redan arbetar med, men ett tydligare fokus skulle stärka arbetet. Inte minst är det viktigt att inte fastna i en traditionell bild av ekonomi som produktion av varor och tjänster, utan fokusera mer på sociala aspekter, närhet och gemenskap. Såväl den ekonomiska krisen som miljökrisen globalt spelar oss rakt i händerna i detta – ska vi ta chansen så ska vi ta den nu!

6 Rekommendationer

I den diskussion som nyss har förts finns det en mängd tankar och trådar som förtjänar att utvecklas vidare. Förhoppningsvis har läsningen väckt tankar som leder vidare till ny kunskap och nya insikter. Att diskutera allt är inte möjligt i denna rapport, och de flesta frågor har heller inga givna svar. För att peka vidare mot framtiden och ge exempel på hur det hittills utförda arbete kan användas tar vi här upp något av det som varit mest intressant, och ger förslag på hur det kan påverka arbetet med landsbygdsutveckling. Först föreslås hur vi ska fortsätta arbeta med att förbättra vår kunskap om flyttningsfaktorer, och sedan ges några rekommendationer om mer praktiskt inriktad landsbygdsutveckling.

6.1 Fortsatt projekt

Det huvudsakliga syftet med förstudien, att hitta de faktorer som får människor att flytta till landet, har än så länge bara delvis besvarats. Det finns flera brister i den undersökning vi utfört, inte minst när det gäller urval av de intervjuade. Det vore intressant att undersöka vilka faktorer som har betydelse betydligt bredare. Förutom inflyttade är det även viktigt att ta reda på vad bofast befolkning värdesätter, och vad som får utflyttare att bestämma sig för att lämna, om vi vill få en fullständig bild av landsbygdens framgångsfaktorer. Det är också viktigt att vi får en klar bild över hur den demografiska fördelningen bland flyttare ser ut: vilka är det egentligen som flyttar?

För att uppfylla dessa mål föreslås ett projekt där flyttningen till och från en eller flera bygder i vår region under en längre period undersöks. Dels sker det genom insamling av statistik över vilka som flyttar, fördelat på olika åldersgrupper, kön, etnicitet, utbildning etc., eventuellt under flera år. Parallellt med det genomförs djupare intervjuer med såväl in- och utflyttare som de som stannar för att utreda vad det är som får dem att fatta sina respektive beslut.

Detta projekt skulle även kunna kombineras med en undersökning av vilka aspekter som är relevanta att definiera olika landsbygdsområden utifrån (se kap. 2.2). Om flera bygder undersöks kan det resultera i en åtminstone preliminär uppsättning faktorer som man bör ta hänsyn till i arbetet med landsbygdsutveckling av en specifik bygd. Det skulle ge en mer komplex bild av vad landsbygd är, och i någon mån utgöra en ny typ av definition av ”landsbygd”.

6.2 Agera i regionen

När vi tänker på inflyttning till landet är det ofta i storstäder eller utlandet vi tänker oss hitta människor som vill flytta till den svenska landsbygden. Tidigare studier tyder dock på att människors flyttbeslut ofta sker på olika nivåer, och att man först väljer region att bosätta sig i för att sedan leta efter lämpligt område och grannskap. För landsbygden innebär det att det borde vara mer effektivt att fokusera kampanjer för att locka inflyttare lokalt, istället för att söka till exempel utomlands. Städer inom ett visst antal mils radie är antagligen den bästa ”marknaden” för att fånga upp potentiella inflyttare, eftersom dessa har såväl sociala nätverk som arbete inom räckhåll. Konstigt nog verkar sådana kampanjer vara mycket mer ovanliga än att söka på längre håll.

6.3 Attrahera rätt människor

Förutom att söka på rätt ställe är det värt att fundera över vilken kategori av människor vi vänder oss till. Barnfamiljer har varit den kanske mest populära gruppen att försöka locka ut på landet, antagligen av två orsaker. Dels har landsbygden möjligen en särskild attraktion för dem eftersom de efterfrågar en lugn miljö för sina barn att växa upp i, och dels finns det en tanke att barnfamiljer består av många personer, det kan rädda hotade skolor och även på sikt öka befolkningen. Inget av detta behöver vara fel, men om det endast blir en kamp om barnfamiljerna mellan olika landsbygdsområden så stärker det inte landsbygden som helhet. Och om barnen lämnar landet för staden så snart de vuxit upp blir det inte heller någon långsiktig effekt.

Oavsett hur det är med det kan man dock fråga sig om det finns någon grupp som ännu inte lockats av landet som skulle kunna göra det. Ännu bättre vore det om dessa människor hade något särskilt att erbjuda bygden. En sådan grupp skulle kunna vara egenföretagare, eller människor som *vill* starta eget. Dessa är inte i samma utsträckning som anställda begränsade av hur arbetsmarknaden ser ut, och kan till och med hjälpa till att förbättra de lokala arbetsmöjligheterna. Om vi lyckas marknadsföra landsbygden som områden där det särskilt lämpar sig att ”vara sin egen” skulle det ge ett värdefullt tillskott, och i bästa fall locka till sig eldsjälar som brinner för att utveckla bygden. Närhet, täta sociala kontakter och nätverk mellan småföretagare kan lyftas fram som fördelar med landet.

6.4 Lokal ekonomi

Inflyttade småföretagare med täta nätverk kan i sig stärka den lokala ekonomin, men det kan vara bättre att först titta på mycket närmare håll. Att stärka kontakter mellan de företagare

som redan finns i en bygd är en viktig första insats, och sådana nätverk skulle också i sig kunna locka till sig nya företag. Att sprida kunskap om nyttan av lokal ekonomi och arbeta för en positiv inställning till det bland hela befolkningen är dock minst lika viktig. Den stora vinsten med detta är inte i första hand det vi i vardagligt tal menar med ekonomisk, som något som går att räkna i kronor och ören. Istället är det de sociala faktorerna som är poängen, att mer samarbete och affärer stärker banden, får människor att arbeta åt samma håll och bygga ett mer robust samhälle. Idag ligger dock fokus ofta på att helt andra saker, ofta att köpa det billigast möjliga, oavsett hur långt bort man får leta. Att ändra attityder kring detta kommer i många fall vara mycket svårt, men eftersom det i förlängningen handlar om landsbygdens överlevnad måste vi tro att det går!

Ett första steg är att höja värdet av det som redan görs runt om i stugorna genom att tillföra en ytterligare dimension än den som går att mäta i kronor. Det kan göras både genom att poängtera de miljö- och klimatmässiga vinster det innebär att konsumera lokalproducerat, och genom att trycka på hur byten och lokala affärer stärker banden i bygden. Att arrangera bytesdagar, gemensamma skördefester eller matlagningstävlingar kan vara sätt att uppnå detta.

6.5 Knyta band över "gränser"

En stor del av Sveriges befolkningsökning beror på invandring från andra länder. Om inte landsbygden får en proportionerlig del av den befolkningen finns det ingen chans att landsbygdens relativa befolkningsmängd kommer att öka. Idag koncentreras dock stora delar av invandrargrupperna till storstäderna. Orsakerna till det är svåra att säga något säkert om, men det finns erfarenheter som säger att invandrare inte alls skulle vara motståndare till att bo på landet, om rätt möjligheter ges. En farhåga är att det finns ett större motstånd till invandring på landsbygden, och att det därför inte blir möjligt för stora grupper att komma in i samhället där. I sådana fall har vi på landsbygden ett en stor utmaning att göra landsbygden mer öppen och inbjudande.

Det kan även finnas andra grupper som av olika anledningar inte känner sig välkomna på landet. Två typer av områden som tycks befinna sig väldigt långt ifrån varandra är storstädernas miljonprogramsområden och landsbygden. Ett konkret förslag för att minska detta avstånd är att satsa på olika typer av utbyten mellan till exempel idrottsföreningar och skolor. Det kan handla om skolutbyten då man under en vecka hälsar på andra barn i deras skola och hemma hos deras familjer, eller sommaraktiviteter som läger eller fotbollsskolor

som genomförs gemensamt. När man träffar och lär känna varandra kommer det mentala avståndet succesivt att minska, och landsbygden kommer framstå som ett alternativ för grupper som aldrig förut tänkt på det. Liknande utbyten skulle för den delen även kunna genomföras med andra typer av områden. Att visa upp landsbygden och knyta band åt alla håll kommer i framtiden bli avgörande för att sprida en positiv och inbjudande bild av landsbygden.

Källor

- Aasland Aadne, Onsager Knut, Sørholt Susanne, och Vestby Guri Mette, 2012. "Derfor blir vi her" – innvandrere i Distrikts-Norge. NIBR-rapport 2012:5
- Amcoff Jan, 2003. *Regional befolkningsomfördelning bland unga och gamla*. Institutet för Framtidsstudier, 2003:13
- Amcoff Jan, och Nedomysl Thomas, 2011. "Is There Hidden Potential for Rural Population Growth in Sweden?" i *Rural Sociology* 76(2), 2011, s. 257–27.
- Eurostat, 2011. *Eurostat regional yearbook 2011*.
- Glesbygdsverket, 2007. *Sveriges gles- och landsbygder 2007*.
- Glesbygdsverket, 2008. *Landsbygdsdefinitioner i Sverige och andra länder*.
- Gundersen Frants, Stokke Knut Bjørn, Sørli Kjetil, och Vindenes Erling, 2008. *Steds- og næringsutvikling på Lovund - fra krise til suksess*. NIBR-rapport 2008:5
- Klasander Jacob, 2011. *LEADER and leadership. Democratic aspects of rural development planning in the municipality of Karlshamn*. Lunds Universitet.
- Nedomysl Thomas, 2008. "Residential preferences for interregional migration in Sweden: demographic, socioeconomic, and geographical determinants" i *Environment and Planning A* 2008, volume 40, s. 1109 - 1131.
- Nedomysl Thomas, 2010. "Towards a conceptual framework of place attractiveness: a migration perspective" i *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 92 (1), s. 97–109.
- MIKLO, 2009. *Cash, kollo eller kompisar – Så lockar vi miljonprogrammets entreprenörer till landsbygden*.
- Svensson Eva, 2009. "Consuming Nature – Producing Heritage: Aspects on Conservation, Economical Growth and Community Participation in a Forested, Sparsely Populated Area in Sweden" i *International Journal of Heritage Studies*, 15:6, s. 540 - 559
- Sveriges Kommuner och Landsting, 2011. *Kommungruppsindelning 2011*.
- Tillväxtyanalys, 2011. *Orter med befolkningsökning - Exempel på "attraktiva orter" perioden 2000-2010*.

En förstudie i samarbete mellan

**Hela Sverige
ska leva!**

Länsbygderådet i Kalmar län

**Hela Sverige
ska leva!**

Länsbygderådet Jönköpings län

**Hela Sverige
ska leva!**

Kronobergs län

**Hela Sverige
ska leva!**

Länsbygderådet i Halland

**Hela Sverige
ska leva!**

Länsbygderådet i Blekinge

**Hela Sverige
ska leva!**

Länsbygderådet Skåne